

SZABADBAN

Három rubái

Ők hárman az óriás fa alatt játszanak, én
nyugszéken ülök, távlatadó kék kanapén.
Míg arcukon irkál lemenőfélben a fény,
hintázhatok értelmemen, árnyék, szavakén.

*

Hold úszik, a nappal palaszínű szelete.
Felhőszigetek közt kikukucskál ege: Te.
Állítok – elértek. Ne sietnék, ha Te jössz?
Szárny, sárgarigószárny, suhanó fűn, fekete.

*

Áll vagy forog itt bent ez a felhővetítő?
Elmém lyukas ernyő, amin át hull az idő?
Szél fúj vagy a kétség puha porlombja mozog?
Megg halt, ami megtart. Mire élesztgeti Ő?

T. Coraghessan Boyle

A TÁPLÁLÉKLÁNC CSÚCSA

Bukovszky Andrea fordítása

Az volt a helyzet, hogy akadt egy kis gondunk a betegséghordozó rovarokkal, és higgyék el, az ártatlanabb rovarirtó szerek, mint a Malathion-permet, morzsikafű oldat vagy az egyéb úgynevezett környezetkímélő termékek még minimális hatást sem értek el, szóval teljesen reménytelen volt – ilyen erővel akár kölnivel is permetezhetünk volna. Értsék meg, kérem, ezeket az embereket szó szerint ellepték a rovarok éjjel-nappal; az persze csak fokozta a gondot, hogy szinte semmi ruhát sem viseltek. Próbáljanak meg elképzelni, uraim (ha ugyan képesek erre), egy kis mezítelen kétéves fiúcskát, akit úgy ellepnek a legyek és szúnyogok, mintha fekete alsónadrágot viselne; vagy egy fiatal anyát, akit úgy ráz a maláriás roham, hogy még egy pohár diétás kólát sem bír az ajkához emelni – szálnalmas volt, szívfacsaró, tisztára, mint a sötét közép-kor... Mindenesetre megszületett a döntés, hogy bevetjük a DDT-t. Ideiglenesen. Csak még stabilizálni tudjuk a helyzetet, ugye értik.

Igen, úgy van, szenátor úr: DDT, vagyis dikloro-difenil-trikloroetán.

Igen, természetesen tisztában vagyok vele, uram. De pusztán abból, hogy mi beföldön betiltottuk (engedve a nyomásnak, amit a madárlesők különítménye meg az a sok hígvelejű a Környezetvédők Társaságától kifejtett ez ügyben), még nem következik egyértelműen, hogy az egész világnak – különösen a fejlődő világnak – is ész nélkül csatlakoznia kell. És ez itt a kulcsszó, szenátor úr: a fejlődő országok. Meg kell érteniük, hogy itt Borneóról van szó, nem pedig Cleveandról vagy Albuquerque-ről. Ezeknek ott még hozzátétőleges fogalmuk sincs a közegészségügyről, a fertőző betegségek megelőzéséről, a féregirtásról vagy, ha már itt tartunk, a személyi higiénéről. Az évi csapadék legalább háromszáz centiméter. Az odaválósiai gyökereket túrnak az őserdőben. Az isten szerelmére, a Rajang folyó mentén még mindig léteznek fejedelmek!

És kérem azt se felejtsek el, hogy ők hívtak oda minket, sőt egyenesen könyörögtek; és nemcsak az Egészségügyi Világszervezet, hanem Brunei szultánja és a sarawaki kormány is. Megtettünk minden tőlünk telhetőt, hogy kisegítsük őket és a lehető legrövidebb időn belül, a legegyszerűbb és leghatékonyabb eszközökkel elérjük a célunkat. Repülőről permeteztünk, ez csak természetes. Senki sem láthatta előre a következményeket, senki, még akkor sem, ha teszem azt nekilátunk és összehordunk akár száz környezeti hatást vizsgáló tanulmányt – ez az egész egy kiszámíthatatlan, bizzar eset volt, és az ilyesmi ellen nincs védekezés. Vagy ha van, én nem tudok róla...

A hernyók? Igen, így igaz, szenátor úr. Ez volt az első jel: a hernyók.

De hadd kanyarodjak vissza egy kicsit. Tudják, ott a bozótban ezeknek ilyen pálmalevelekből készült zsúptetők vannak (a városokban is látni ilyesmit, még Bintulu-ban vagy Bruneiben is), és meglepő, hogy milyen célravezetőek. Háromszáz centiméter eső mellett ki kellett ötölniük, hogyan vízmentesítsék a kunyhóikat, és századokon át ez volt a megoldás: pálmalevelek. Nos, körülbelül egy hónappal azután, hogy utoljára permeteztünk, ott üldögélek a lakókocsiban az íróasztalomnál, és a kuchingi csatornázási terven töprengek, élvezve, hogy vagy egy év óta először nem kell egyfolytában szúnyogokat kenegetnem a tarkómon, mikor kopogtatnak az ajtón. Egy idősebb úriember az illető, tetőtől talpig tetoválásokkal borítva, mindössze egy szál tornaalsóba öltözve (megjegyzem, imádják ezeket a nadrágokat, a selymes anyagot és a szabatos gépi öltést, az egész ország: férfiak, nők és gyermekek egyaránt, nem tudnak betelni velük)... Szóval, a közeli falu törzsfőnöke a pasas, és nagyon izgatott, valami van a tetőkkel; „atap”-nak hívják őket. Csak ezt tudja ismételni egyfolytában: „atap”, „atap”.

Persze zuhog az eső. Mindig zuhog. Magamra kapom tehát az esőköpenyemet, beindítom a dzsipet, és elindulok körülnézni. Valóban, az összes „atap”-tető omladozik, nemcsak ebben a faluban, hanem az egész környéken, ahol permeteztünk. Az emberek ott kuporognak a tornanadrágjukban, elég nyomorúságosan festenek; a tetők meg egymás után omlanak be, elképesztő látvány – mikor lassan rájövök, hogy a főnök vádbeszéde közben újabb kifejezéssel gazdagodott, amely akkor még ismeretlen volt számomra: mint kiderült, ez a hernyót jelentő szó az ibán nyelvjárásban.

Az embereink végül megfejtették a talányt néhány héttel később. A vegyszernek (amely egyébként ugrásszerűen csökkentette a szúnyogok számát) volt egy sajnálatos mellékhatása: egy bizonyos kis darazsfélét is kiirtott (ennek a tudományos neve valahol benne van a jelentésében, ha érdeklő önöket), ami annak a hernyófajtának volt a ragadozója, mely a pálmaleveleken élt. Nos, miután a darazsak eltűntek, a hernyók mind kikeltek, nem lévén semmi, ami kordában tartsa őket, és szétrágták a tetőket, ami kellemetlen volt, beismerem, és jelentősen túlléptük az anyagi keretünket, míg a tetőket bádogra cseréltük... de hosszú távon szerintem a lakosok jobban meg voltak elégedve, mert, ami igaz, az igaz, akármilyen szorosan fonja is össze az ember azokat

a pálmaleveleket, nem fogják úgy kívül tartani a vizet, mint a bádóg. Persze semmi sem tökéletes, és sok panasz érkezett, hogy kopog az eső a plafonon, nem tudnak aludni meg miegymás.

Igen, uram, így igaz: utána a legyek következtek.

Mármost meg kell hogy értsék a légyprobléma nagyságát Borneón, itt nálunk nincs semmi hozzá fogható, kivéve talán a New York-i szemetesek sztrájkját. Legyek mindenütt, minden nap minden egyes percében, az ember orrában, szájában, fülében és szemében; legyek az ember rizsében, kólájában, gin tonikjában és keleti koktélijában. Bele lehet bolondulni, hogy ne is említsem a különböző betegségeket, melyeknek a hordozói, a vérhastól kezdve a tífuszon keresztül a koleráig és megint előlről. Mikor a szúnyogok száma csökkent, a legyeké meghatványozódott, hogy kitöltsék az űrt: Borneó nem volna Borneó valamilyen rohadt rovar nélkül, amelytől fekete az ég.

Persze ez azelőtt volt, hogy az embereink kinyomozták a problémát a hernyókkal, a darazsakkal és egyebekkel, így gondoltuk, ha már akkora sikerünk volt a szúnyogokkal, miért ne permetezzünk a talajon is: rászerezünk egy porlasztót a Suzuki dzsip hátuljára, és megtisztítjuk a kunyhókat, a nyílt szennyacsatornákról nem is beszélve, melyek, mint önök is tudják, a bolhák, kullancsok és mindenféle szűrő és csípő rovar melegágyai. Ez legalább túlbuzgóság volt, nem pedig hanyagság: legalább igyekeztünk segíteni.

Én magam is megfigyeltem a legyek pusztulását. Egyik nap még olyan sűrűn nyüzsögtek a lakókocsiban, hogy meg sem találtam az aktáimat, nemhogy megpróbáljam átrágni magam rajtuk; másnapra már az ablakhoz gyűltek, ide-oda dülöngélve, mint a részegek. Egy nappal később eltűntek, kész, vége. A lakókocsi millió legyéből egy sem maradt...

Hát azt senki sem láthatta előre, szenátor úr.

A gekkók a legyekkel táplálkoztak, igen. Uraim, önök feltehetően mind tudják, mi az a gekkó, nemdebár? Ezeket a színpompás gyíkokat láthatják hawaii útjaik alatt; ők tartják távol a csótányokat és legyeket a háztól, mintha csak háziállatok volnának – de persze vadállatok, ezt sose tévesszék szem elől; éppoly tisztátlanok, mint bármi más állat, kivéve talán a legyeket.

Igen, de ne felejtse el, uram, hogy csak utólag vagyunk ilyen éleslátók; akkor senki sem foglalkozott a gekkókkal vagy hogy min éltek – ők is csak a trópusi élet megszokott tényei közé tartoztak. Szúnyogok, gyíkok, skorpiók, piócák: ott minden néven nevezhető élőlény megtalálható. Mikor a legyek hordalékként kezdtek felhalmozódni az ablakpárkányokon, a gekkók természetesen nekik estek, és úgy telezabálták magukat, hogy tisztára úgy néztek ki, mint a falon mászó hurkák. Míg régebben olyan gyorsan mozogtak, hogy alig tudta az ember követni őket a szemével, most lassan vánszorogtak a padlón, elheverték a sarkokban, mágnesként függtek a szellőzőnyílások körül – és még ekkor sem figyelt oda rájuk senki, míg el nem kezdtek az utcákon felfordulni. Higgyék el, rájöttünk ott jó pár dologra ezeknek a vegyszereknek a tápláléklánc felfelé haladó felhalmozódásával meg bizonyos módszerek hatékonyságával (vagy hatástalanságával) kapcsolatban, az egyszer biztos...

A macskák? Ott kezdett a dolog kényessé válni, roppant kényessé. Senkinek nem voltak álmatlan éjszakái egy rakás döglött gyík miatt – bár elvégeztük a szokásos teszteket, amelyek beigazolták a sejtéseinket, azazhogy a vegyszer felhalmozódott a gekkókban pusztán az elfogyasztott fertőzött legyek száma miatt. De a gyík az gyík; a macska már más tészta. Ezek az ottaniak igazán ragaszkodnak a macskáikhoz; nincs olyan ház vagy akármilyen kezdetleges kunyhó, ahol ne volna egypár belőlük. Rühes kiné-

zetű jószágok, hosszú lábúak és girhesek, nem olyanok, mint az itthon található állatok, de hiába: akkor is szerették a macskáikat. Hiszen a macskák hasznosak voltak, ugye: nélkülük egy héten belül mindent elárasztottak volna a rágcsálók.

Ez így igaz, szenátor úr, igen; pontosan ez történt.

Gondolhatják, hogy a macskáknak ünnepnapjuk volt ezekkel az enervált gekkókkal: ha volt valaha önöknek macskájuk, el tudják képzelni ezeknek az állatoknak a boldogságát, mikor örök ellenségüket, ezt a szupergyors gyíkot meglátták a padlón bogárként araszolni. Hogy a szavamat rövidre fogjam, a macskák a vidék összes döglött vagy döglődő gekkóját szőröstül-bőröstül felfalták, s ekkor a macskák kezdtek elhullani... ami énszerintem nem lett volna nagy veszteség, ha a patkányok nem lettek volna. Hirtelen mindent elleptek a patkányok: nem lehetett úgy végigkocsikázni az úton, hogy legalább fél tucatot el ne üssön az ember. Összepiszkitották a gabonakészletet, belefulladtak a kutakba, megharapták a bölcsőben alvó csecsemőket. De nem ez volt a legrosszabb, távolról sem. A pokol utána szabadult el teljesen: egy hónapon belül befutottak az első szörványos jelentések a bubópestisről – persze mi rögtön utánajártunk, és biztosítottuk a megfelelő antibiotikumos kezelést a betegek számára, de így is jó páran meghaltak, és a patkányok özönének nem akart vége szakadni...

Az én ötletem volt, igen. Egy éjjel épp terveken töprengtem, mialatt patkányok rohangáltak fel-alá a lakókocsiban, mint valami harmadosztályú horrorfilmben, a falusiak rémüldöztek a fenyegető pestis és az ország belsejéből egyfolytában özönlő hisztérikus jelentések miatt (emberek hogy feketedtek meg, fújódtak fel és pukkadtak szét meg hasonló) – mondom, eszembe ötlött egy terv, szükségmegoldás csupán, nem tökéletes, nem is olcsó; de biztos egyetértenek, ebben a kritikus helyzetben valamit fogatosítani kellett.

Végül egészen Ausztráliáig kellett mennünk a macskák egy részéért, ahol kiürítettük az Állatmentő Egyesület telepeit meg miegymást, bár a legtöbbjüket Indonéziában és Szingapúrban hajtottuk fel – összesen vagy tizennégyezret. Hát igen, ez sokba került: a macskák előre fizetendő vételára, a repülők üzemanyaga, a pilóták túlóradíja meg minden egyéb – de úgy éreztük, nincs más megoldás. Úgy látszott, mintha a természet teljesen ellenünk fordult volna.

És mégis, mindent összevetve, sok barátot szereztünk az Egyesült Államoknak aznap, mikor ledobtuk a macskákat; látniuk kellett volna őket, uraim, a miniatűr ejtőernyőkkel és hámokkal, amivel felcicomáztuk őket, mind a tizennégyezret: macskák a szivárvány minden színében, egyfülű macskák, fületlenek, félfarkúak, háromlábúak meg olyanok, akik akár kiállításra nyerhettek volna itthon Springfieldben; úgy hullottak alá az égből pörögve, mint a túlméretezett hópelyhek...

Nem volt semmi; ez aztán nem volt semmi!

Önök persze mind látták a jelentéseket. Voltak tényezők, amikkel nem számoltunk: áldatlan állapotok a rizsföldeken és a maniókaültvényeken (máig sem tudjuk, milyen ragadozófajok lettek kiirtva vigyázatlanságból az első permetezések alkalmával, ez tiszta rejtély) – de a zsiszik vagy valami hasonló alaposan megtizedelte az az évi termést, és mire ledobtuk a macskákat, az emberek már igencsak éhesek voltak, és hát, azt hiszem, elkerülhetetlen volt, hogy a macskák elég nagy részét egyből elvesztettük. De közben beindult az Amerikai Segélyegylet programja, és valami megtámadta a patkánypopulációt (még mindig nem tudjuk, micsoda, valami vírus, azt hiszem), és a gekkók, úgy hallom, kezdenek újból elszaporodni.

Szóval csak annyit szeretnék mondani, hogy lehetne nagyobb baj is; minden rosszban van valami jó, ugye egyetértenek, uraim?